

Past, Present and Tomorrow of the Covid-19 Process: A Case Study on Pre-service Teachers' Views on Distance Education

Neslin İhtiyaroglu^{1,a,*}, Necati Cemaloğlu^{2,b}

¹Faculty of Education, Kırıkkale University, Kırıkkale, Türkiye

² Faculty of Education, Gazi University, Ankara, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 15/02/2023

Accepted: 19/05/2023

This paper was checked for plagiarism using iThenticate during the preview process and before publication.

Copyright © 2017 by Cumhuriyet University, Faculty of Education. All rights reserved.

ABSTRACT

Qualitative research method was adopted in this study. Study participants included 90 senior teacher candidates who were selected through criterion sampling. Data were collected through focus group interview and analysed by content analysis. The problems experienced by teacher candidates in the distance education process were grouped under academic, personal and technical themes. The solution suggestions they brought to the problems they experienced in distance education were grouped under technical, academic and psychological themes. The problems they encountered in the face-to-face education process after distance education were grouped under personal, academic and technical themes. Solution suggestions for the problems they encountered in the face-to-face education process after distance education were categorized under academic and technical themes. Suggestions to improve the quality of a possible future distance education were classified under academic, technical and social themes. Suggestions to increase the quality of a possible face-to-face education process to be passed after distance education in the future were grouped under academic, technical and psycho-social themes. At the end of the study, suggestions were presented to increase the effectiveness and quality of online and face-to-face education after online education.

Keywords: Covid-19, distance education, face-to-face education, problems experienced, solution suggestions

Covid-19 Sürecinin Dünü, Bugünü, Yarını: Öğretmen Adaylarının Uzaktan Eğitimle İlgili Görüşlerine Yönelik Bir Durum Çalışması

Bilgi

*Sorumlu yazar

Süreç

Geliş: 15/02/2023

Kabul: 19/05/2023

Bu çalışma ön inceleme sürecinde ve yayımlanmadan önce iThenticate yazılımı ile taranmıştır.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

ÖZ

Öğretmen adaylarının algılarına göre Covid-19 sürecinin dününü, bugününü ve yarını incelemeyi amaçlayan bu araştırmaya nitel modelde tasarlanmıştır. Araştırmanın evreni 2022- 2023 Akademik yılı güz döneminde bir üniversitenin eğitim fakültesinde öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminde ise ölçüt örnekleme yoluyla seçilen 90 öğretmen adayı yer almaktadır. Araştırmada ölçüt 4. Sınıf öğrencisi olmaktadır. Araştırmada veriler, odak grup görüşmesiyle toplanmış ve içerik analiziyle çözümlenmiştir. Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim sürecinde yaşadığı sorunlar, akademik, kişisel ve teknik; uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlara getirdikleri çözüm önerileri teknik, akademik ve psikolojik; uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar, kişisel, akademik ve teknik; uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri, akademik ve teknik; gelecekteki olası bir uzaktan eğitimin kalitesini arttırmaya yönelik öneriler, akademik, teknik ve toplumsal; uzaktan eğitimden sonra geçilecek olası bir yüz yüze eğitim sürecinin kalitesini arttırmaya yönelik öneriler akademik, teknik ve psiko-sosyal temaları altında toplanmıştır. Araştırmanın sonunda çevirim içi ve yüz yüze eğitimde etkililiği ve kaliteyi arttırmaya yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, uzaktan eğitim, yüz yüze eğitim, yaşanan sorunlar, çözüm önerileri

^a neslin52@gmail.com

^{id} <http://orcid.org/0000-0002-3872-0922>

^b necaticemaloglu@hotmail.com ^{id} <http://orcid.org/0000-0001-7753-2222>

How to Cite: İhtiyaroglu, N., & Cemaloğlu, N. (2023). Covid-19 sürecinin dünü, bugünü, yarını: Öğretmen adaylarının uzaktan eğitimle ilgili görüşlerine yönelik bir durum çalışması. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 12(3): 687-700.

Giriş

2019'un sonunda Çin'in Vuhan kentinde ortaya çıkan ve kısa zamanda dünyada pandemi halini alan Covid-19 süreci hem bireysel hem de mesleki yaşamda geri döndürülemez değişimlerin gerçekleşmesine ve yaşamın her alanının farklı bakış açılarıyla ele alınmasına neden olmuştur. Covid-19 pandemi süreci öncesi normal olan birçok durum, Covid-19'dan sonra normalliğini yitirmiş; gündelik yaşama ve iş yaşamına daha önceki normallerden oldukça farklı olan yeni normaller hâkim olmaya başlamıştır. Bu yeni normaller içinde hem birçok fırsatı barındırmakta hem de daha önce bu kadar yoğun bir biçimde karşılaşılmamış tehdit unsurlarını gün yüzüne çıkartmaktadır.

Covid-19, bahsedilen fırsat ve tehditler bağlamında sektörel açıdan birçok alanda etkisini göstermiş, fırsatları yakalayan sektörler gelişim göstererek ekonomik kazanç elde ederken; tehditlerle karşılaşan sektörlerde daralmalar yaşanmış ve ekonomik kayıplar oluşmuştur. Covid-19, eğitim alanında da birçok değişimin yaşanmasında etkili rol oynamıştır. Bu değişimlerin ana nedeni, pandemiye dönüşen süreç nedeniyle öğrencilerin okula gidememesi ve yüz yüze yapılan eğitim-öğretim faaliyetlerinden uzak kalmalarıdır. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (2020) verilerine göre 1 milyardan fazla öğrenci, okulların kapalı olması nedeniyle yüz yüze eğitime erişememiştir. Dünya tarihinde eş zamanlı olarak bu kadar yüksek sayıda bir öğrenci grubunun yüz yüze eğitimden uzak kaldığı başka bir duruma rastlanmamaktadır (Micks ve McIlwaine, 2020). Okulların kapatılması, pandeminin yayılmasını engelleyici bir rol oynamasına rağmen eğitimsel açıdan birçok farklı sorunun da ortaya çıkmasına neden olmuştur (Özer ve Suna, 2020, s.176).

Türkiye'de Covid-19 vakalarının görülmeye başlaması ve okulların kapatılmasıyla 18 Mart 2020'de yükseköğretim kurumları da kendi dijital imkânları ölçüsünde uzaktan eğitim sürecine başlamıştır (Yüksek Öğretim Kurulu [YÖK], 2020a). YÖK, uzaktan eğitim sürecine etkili bir şekilde bir başlangıç yapabilmek için birçok tedbir almış ve birçok girişimde bulunmuştur. Yükseköğretim sürecinde Covid-19 pandemi sürecinin olumsuz etkilerini en aza indirmek için çalışmalar yapılmasına rağmen, eğitimde süreklilik sağlamaya yönelik yönetim bağlamında sorunlar yaşanmıştır. Bazı öğrencilerin internete erişememesi ve teknolojik araçlardan yoksun olmaları, uzak eğitim sürecinde olumsuzluklara neden olmuştur. Yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitim sürecine yönelik dijital alt yapıları, kapasiteleri ve deneyimleri farklılık gösterdiğinden, süreçteki etkililikleri de farklılaşmaktadır. Ayrıca, uygulamalı eğitimler ve laboratuvar çalışmaları kesintiye uğramış; öğrenci ve personel hareketliliği bu süreçten olumsuz etkilenmiştir (TEDMEM, 2020).

Pandeminin başlangıcında acil uygulamalar nedeniyle yaşanan sorunlar, belirsizliklerin giderek azalmasıyla yerini daha sistematik, sürdürülebilir ve düzenli uygulamalara bırakmıştır. YÖK, uzaktan eğitimin etkililiğini arttırmaya

yönelik Uzaktan Eğitimde Kalite Güvencesi Ölçütlerini yayımlamıştır. Bu ölçütler, kalite güvence sistemi, eğitim-öğretim sistemi ve yönetim sistemi olmak üzere 3 ana temada ele alınmıştır (YÖK, 2020b). Bu ölçütler, uzaktan eğitimi daha nitelikli ve öğrenci gelişimine uygun bir duruma getirmiştir. Pandemi döneminde üniversitelerin %3,85'i yüz yüze eğitime kısmen devam ederken; %96,15'i tüm eğitim faaliyetlerini internet üzerinden gerçekleştirmiştir. Uzaktan eğitim sürecinde üniversitelerin sadece %4'ü uzaktan/karma eğitim faaliyetlerine yönelik öğrenme kaynağının yeterli olmadığını bildirmişlerdir. Üniversitelerin %60'ı ise öğrencilerine gerekli nitelik ve nicelikteki öğrenme kaynağını ve erişim desteğini sağladığını bildirmiş ve bu süreçte de birimler arası denge gözetilmiştir. Uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler aktif bir şekilde yer almış ve üniversitelerin %71'i öğrenci merkezli öğretim strateji ve yöntemlerinden faydalanmıştır. Ölçme ve değerlendirme boyutunda ise üniversitelerin %84,62'sinde (132 üniversite) bütüncül bir sistem ve bu sistemin etkili bir biçimde işleyişine yönelik planlı uygulamalar mevcuttur. Bu süreçte üniversiteler uzaktan ölçme ve değerlendirme sistemine yönelik yönetimin, öğretim elemanlarının ve öğrencilerin işleyişteki rol ve sorumluluklarını açıklayan yönergeler geliştirmiştir. Ayrıca sınav sürecinde güvenliği sağlamak için sınav ve soru çeşitliliği artırılmış, güvenli yazılım ve araçlar kullanılmış, sınavlar ve öğrenci hareketliliği izlenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Ancak uzaktan eğitim sürecinde büyük bir oranda öğrenci merkezli yaklaşımlar kullanılsa da bu oran ölçme ve değerlendirme sürecine yansıyamamış ve üniversitelerin %66'sı geleneksel sınavlar aracılığıyla ölçme ve değerlendirmeyi gerçekleştirmiştir. Üniversitelerin %34'ü ise öğrenci merkezli ve yetkinlik temelli sınavlardan faydalanmıştır. Ayrıca öğretim elemanlarının uzaktan eğitim yetkilerini arttırmaya yönelik uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Üniversitelerin %78'i pedagojik, teknolojik, etik yetkinlikler ve kalite güvencesi yetkinliği bağlamında uzaktan/karma öğretim yoluyla hizmet içi eğitimler gerçekleştirmiştir. Üniversitelerin %22'si ise yönerge, kılavuz, doküman ve materyal geliştirmiş ve bunları öğretim elemanlarıyla paylaşmıştır (YÖK, 2021a).

Yapılan düzenlemelerin, uygulamaya etkisi araştırmalarla da ortaya koyulmuştur. Yükseköğretim Kurulu tarafından öğretim elemanlarının katılımıyla yapılan bir araştırmada, öğretim elemanlarının %97'sinin uzaktan eğitimde kullanabildikleri kendilerine ait bilgisayar, tablet gibi elektronik cihazlarının olduğu, %89,6'sının internete sorunsuz bir şekilde bağlandığı, %69'unun derslere hazırlıkta yüz yüze eğitimden daha fazla zaman harcadığı, %64'ünün uzaktan eğitimde ciddi bir güçlük yaşamadığı ve %74'ünün uzaktan eğitim sürecinde teknolojik ve pedagojik beceriler edindiği ortaya koyulmuştur. Ayrıca bu araştırmada öğretim elemanlarının %43'ü öğrencilerin hem derse katılımlarının hem de başarılarının azaldığını, %50'si öğrencilerle iletişimde değişiklik olmadığını hatta daha da kolaylaştığını, %90'ı ise üniversitelerin idari, teknik ve akademik desteklerinin yeterli olduğunu düşünmektedir

(YÖK, 2021b). Bu araştırmanın 207 üniversiteden toplam 27 bin 820 öğretim elemanının katılımıyla yapıldığı düşünüldüğünde, öğretim elemanlarının uzaktan eğitim sürecine hızlı bir biçimde adapte olduğu ve yaşanan olumsuzluklara rağmen süreçten olumlu çıkarımlar elde ettiği söylenebilir.

2019-2020 akademik yılı bahar döneminin büyük bir kısmı ile 2020-2021 akademik yılının tamamında üniversitelerde eğitim-öğretim faaliyetleri uzaktan eğitimle tamamlanmıştır. Covid-19'a yönelik aşularının yaygınlaşması sonucu 2021-2022 eğitim-öğretim yılında pandemi öncesinde olduğu gibi yüz yüze eğitime geçilmiş; üniversite senatolarının uygun görmesi ve bu durumu Yükseköğretim Kurulu'na bildirilmesi şartıyla derslerin %40'a kadar da uzaktan eğitimle gerçekleştirilmiştir (YÖK, 2020c).

Üniversitelerin eğitim-öğretim faaliyetlerini yaklaşık üç dönem uzaktan eğitimle gerçekleştirmeleri, yukarıda bahsedildiği gibi birçok olumsuzluk yaşanmasına neden olduğu gibi, bazı avantajları da beraberinde getirmiş ve bu durumlar yapılan araştırmalarla (Afşar ve Büyükdoğan, 2020; Altuntaş, Başaran, Özeke ve Hilal, 2020; Karadağ ve Cemil, 2020) ortaya koyulmuştur. Ancak bu süreçte üniversitelerde eğitim-öğretim faaliyetlerine yönelik yapılan araştırmalarda veriler, çevrim içi toplanmış ve bu nedenle bazı öğrenciler, araştırmada kapsam dışı kalmıştır ve verilerin nicel yolla toplanması nedeniyle sürece yönelik derinlemesine bilgi elde edilememiştir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin yaklaşık üç dönem eğitim-öğretim faaliyetlerini uzaktan eğitimle gerçekleştirmesinin sonrasında yüz yüze eğitime geçilmesiyle yaşanan sorunların ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin derinlemesine bir biçimde ortaya koyulması, ayrıca gelecekteki olası bir uzaktan ve yüz yüze eğitimin kalitesini arttırmaya yönelik önerilerin tespit edilmesi, yaşanması olası bu tür süreçlerde daha hızlı aksiyon almayı, sürecin etkililik düzeyini arttırmayı ve böylece kayıpları en az düzeye indirmeyi sağlayacağından önemli görülmektedir. Bu nedenle bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının pandemi süreci uzaktan ve sonrasında yürütülen yüz yüze eğitimde karşılaştıkları sorunları, çözüm yollarını ve geleceğe yönelik önerilerini saptamaktır. Bu amaca ulaşabilmek için şu sorulara cevap aranacaktır:

1. Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
2. Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir?
3. Öğretmen adaylarının uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
4. Öğretmen adaylarının uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir?
5. Öğretmen adaylarının tekrar uzaktan eğitime geçilmesi durumunda sürecin kalitesini arttırmaya yönelik önerileri nelerdir?
6. Öğretmen adaylarının olası bir uzaktan eğitimden sonra geçilen yüz yüze eğitim sürecinin kalitesini arttırmaya yönelik önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma modelinde tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar, araştırmaya konusuna yorumlayıcı ve natüralist bir yaklaşımla odaklanan çok yönlü bir araştırmadır. Bu durum, nitel araştırmacıların olayları doğal ortamlarında inceleyerek, olguları insanların onlara yüklediği anlamlar açısından anlamlandırmaya veya yorumlamaya çalışmalarıyla ilişkilidir (Denzin ve Lincoln 2005, s. 2).

Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubu, 2021-2022 akademik yılı bahar döneminde bir üniversitenin Eğitim Fakültesindeki Fen Bilgisi, İlköğretim Matematik, Okul Öncesi, RPD, Sınıf, Sosyal Bilgiler ve Türkçe Öğretmenliği Bölümlerine devam eden ölçüt örneklem yoluyla seçilen 90 öğretmen adayı ile veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ölçüt 4. sınıf öğrencisi olmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme soruları hazırlanırken, görüşülecek kişilerin soruları kolaylıkla anlaşılmasına, soruların açık uçlu olmasına, yönlendirici bir özellik göstermemesine ve mantıksal bir şekilde sıralanmasına (Yıldırım ve Şimşek, 2016) özen gösterilmiştir. Uzman görüşleri alınarak hazırlanan görüşme formunda öğretmen adaylarına yönelik şu sorular yer almaktadır:

1. Uzaktan eğitim sürecinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
2. Uzaktan eğitim sürecinde karşılaştığınız sorunların çözümlerine yönelik önerileriniz nelerdir?
3. Uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
4. Uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştığınız sorunların çözümlerine yönelik önerileriniz nelerdir?
5. Gelecekte olası bir uzaktan eğitim sürecinin kalitesini arttırmaya yönelik önerileriniz nelerdir?
6. Gelecekte uzaktan eğitimden sonra geçilen yüz yüze eğitim sürecinin kalitesini arttırmaya yönelik önerileriniz nelerdir?

Verilerin Toplanma Süreci

Araştırmada veriler, odak grup görüşmesiyle toplanmıştır. Odak grup görüşmesi, veri toplamak için kullanılan nitel bir tekniktir. Odak grup, belirli bir sorun veya konu üzerinde tartışmalara odaklanan belirli özelliklere sahip bireylerden oluşan bir gruptur (Hennink, 2014, s.2). Odak grup görüşmesinde eğitimli moderatör (araştırmacı) tarafından bir konu hakkındaki tutumlarını, algılarını, duygularını ve fikirlerini keşfetmek için bir araya getirilen genellikle sayıları altı ile on iki arasında değişen kişiler yer alır. Odak grup görüşmesi nispeten homojen bir özellik gösteren grubun görüşmeci

tarafından sorulan soruları düşünmesini sağlayan bir ortamda gerçekleşir. Odak grup görüşmesi, öncelikle katılımcıların bakış açısından belirli bir sorunun anlaşılmasına yardımcı olan, sosyal bir bağlamda yüksek kaliteli veriler toplamayı amaçlar (Patton, 2002, s. 230). Bu sayede odak grup görüşmesi katılımcıların kendi sözleriyle algıları, düşünceleri, duyguları ve izlenimleri hakkında zengin ve ayrıntılı bir veri seti elde edilmesini sağlar.

Verilerinin Analizi

Araştırma elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. İçerik analizi genel olarak belirli temalara veya kategorilere dayalı olarak nitel veya nicel verilerin sistematik olarak kodlanması şeklinde tanımlanabilir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012, s. 436). Veriler içerik analiziyle çözümlenirken 4 aşamalı bir süreç takip edilir: elde edilen veriler kodlanır, kodlanan veriler temalaştırılır; bu temalar çerçevesinde bulgular tanımlanır ve son aşamada da bu bulgular yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.89). Bu sayede toplanan veriler istatistikleştirilmiş olur ve araştırma amaçlarına ilişkin önemli bilgilerin ortaya çıkması sağlanır (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.22). Ayrıca, bulguların sunumunda öğretmen adayları bölümleriyle kodlanarak kısaltılmıştır. Örneğin sınıf öğretmenliğindeki katılımcılar SÖ1, SÖ2 şeklinde; okul öncesi öğretmenliğindeki katılımcılar OÖÖ1, OÖÖ2 şeklinde kısaltılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular, araştırmanın amacına yönelik oluşturulan soruların sıralaması doğrultusunda sunulmaktadır. Her soruyla ilgili çizelge; temaları, kodları ve katılımcılar görüşlerinden doğrudan alıntılarla aktarılan örnek cümleleri içermektedir. Her çizelgenin altında çizelgeye ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Öğretmen adaylarına yöneltilen “Uzaktan eğitim sürecinde karşılaştığınız

sorunlar nelerdir?” sorusundan alınan yanıtlar kapsamında oluşturulan temalar, kodlar ve örnek cümleler Çizelge 1’de verilmiştir:

Çizelge 1’de görüldüğü gibi öğretmen adaylarının uzaktan eğitim sürecinde yaşadığı sorunlar, *akademik, kişisel ve teknik* temaları altında incelenmiştir. Bu temalar altındaki en yoğun kodlar *akademikte* ödev yükünün fazla olması, *kişiselde* elverişsiz ev ortamı, *teknikte ise* zayıf internet alt yapısıdır. Öğretmen adaylarına yöneltilen “Uzaktan eğitim sürecinde karşılaştığınız sorunların çözümlerine yönelik önerileriniz nelerdir?” sorusundan alınan yanıtlar kapsamında oluşturulan temalar, kodlar ve örnek cümleler Çizelge 2’de verilmiştir:

Çizelge 2’de görüldüğü gibi öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde karşılaştığı sorunlara getirdikleri çözüm önerileri *teknik, akademik ve psikolojik* temaları altında incelenmiştir. Bu temalar altındaki en yoğun kodlar *teknikte* internet altyapısı güçlendirilmesi, *akademikte* ders yöntem ve tekniklerinin öğrenci merkezli hale getirilmesi, *psikolojikte ise* psikolojik destek sağlanmasıdır.

Öğretmen adaylarına yöneltilen “Uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?” sorusundan alınan yanıtlar kapsamında oluşturulan temalar, kodlar ve örnek cümleler Çizelge 3’te verilmiştir:

Çizelge 3’te görüldüğü gibi öğretmen adaylarının, uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar, *kişisel, akademik ve teknik* sorunlar olmak üzere üç tema altında incelenmiştir. Bu temalar altındaki en yoğun kodlar *kişiselde* yabancılaşma, *akademikte* odaklanma sorunu, *teknikte ise* ders programlarının elverişsiz olmasıdır. Öğretmen adaylarına yöneltilen “Uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştığınız sorunların çözümlerine yönelik önerileriniz nelerdir?” sorusundan alınan yanıtlar kapsamında oluşturulan temalar, kodlar ve örnek cümleler Çizelge 4’te verilmiştir:

Çizelge 1. Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar

Temalar	Kodlar	Örnek Cümleler
Akademik Sorunlar	Ödev yükünün fazla olması	Sayfalarca belki de işimize hiç yaramayacak konularda ödev yapmak zorunda kaldık (SÖ4)
	İletişimsizlik	
	Uygulama eksikliği	
	Anlatım yönteminin yoğun kullanımı	
Kişisel Sorunlar	Ev ortamının elverişsizliği	Ailem, eğitim sürecinin devam ettiğinin farkında değildi. Sanki yaz tatilinde evdeymişim gibi davranıyorlardı, olayların ciddiyetinin farkında değillerdi (PDR9)
	Motivasyon düşüklüğü	
	Derslerin çok erken saatte başlaması	
	Sosyal faaliyetlerin eksikliği	
	Ailenin maddi beklentisi	
	Belirsizlik duygusu	
Teknik Sorunlar	Kişisel alan eksikliği	İnternet alt yapısı yeterli değildi. Ders sürecinde sürekli kesinti yaşadım. Hocanın dediklerini çoğu zaman duyamadım (OÖÖ3).
	İnternet alt yapısının zayıf olması	
	Kullanılan online programın yetersizliği	
	Teknolojik cihaz yoksunluğu	
	Ders saatlerinin planlaması	
Teknolojik beceri eksikliği		

Çizelge 2. Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim sürecindeki sorunlara yönelik çözüme önerileri

Temalar	Kodlar	Örnek Cümleler
Teknik Öneriler	İnternet altyapısının güçlendirilmesi	İnternet alt yapısı güçlendirilebilirdi ve öğrencilere daha fazla kota verilebilirdi (FBÖ2). Hocalar çift kamara kullanabilirdi hem kendi görüntü sağlayabilir hem de bir kâğıda ya da tahtaya kamera görüntüsü sağlayabilirdi (MÖ1).
	Etkili kamera kullanımı	
	Online programın güçlendirilmesi	
	Teknik bilgilendirme yapılması	
	Teknolojik becerilerin geliştirilmesi	
	Teknolojik cihaz desteği sağlanması	
	Ders saatlerinin net bir biçimde planlanması	
	Hibrit sisteme geçilmesi	
Akademik Öneriler	Dönüt alınması	Dersler tartışma şeklinde öğrencileri aktif kılarak gerçekleştirilebilirdi, sadece anlatım yöntemi kullanılmamalıydı (TÖ4).
	Yöntem ve tekniklerin öğrenci merkezli olması	
	Yüz yüze eğitime geçilmesi	
	Uygulamalı derslerin yüz yüze verilmesi	
Psikolojik Öneriler	Ödevlerin kontrollü verilmesi	Öğrencilere psikolojik destek sağlanmalıydı (PDR8).
	Psikolojik destek sağlanması	
	Farkındalık kazandırılması	
	Ders dışı faaliyetlerin desteklenmesi	

Çizelge 3. Öğretmen Adaylarının Yüz Yüze Eğitimde Karşılaştığı Sorunlar

Temalar	Kodlar	Örnek Cümleler
Kişisel Sorunlar	Yabancılaşma	Evin içinde olmaya o kadar alışmışım ki okul ortamında olmak ve dış dünyada bu kadar uzun zaman geçirmek bana çok garip geldi (TÖ4).
	İsteksizlik	
	Kaygı	
	Yorgunluk	
	Yoğunluk	
	Maddi sıkıntılar	
Akademik Sorunlar	Odaklanma sorunu	Yüz yüze eğitimde hocayı dinlemek zorunda olduğumdan oldukça fazla odaklanma sorunu yaşadım (MÖ2).
	Sınavlara alışmama	
	Sınıf ortamına uyum sağlayamama	
	Elle yazmada zorlanma	
	Derslerin daha sıkı tutulması	
Teknik Sorunlar	Ders programlarının elverişsiz olması	Program ne tam yüz yüze ne tam online. Arada sıkışık kaldık (OÖÖ2).
	Kalabalık Sınıflar	
	Maske kullanım gerekliliği	

Çizelge 4. Yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri

Temalar	Kodlar	Örnek Cümleler
Akademik Öneriler	Telafi Eğitimi	Pandemide alınamayan uygulamalı dersler mevcut derslere entegre edilip öğrencilerin eksiklikleri tamamlanabilirdi (SÖ7).
	Ödev ve sınav uygulamalarının birleştirilmesi	
Teknik Öneriler	Sınıf mevcutlarının azaltılması	Sınıf 90 kişi, kalabalık olduğundan sınıf mevcutları azaltılabilir, şubeler ikiye bölünebilirdi (PDR9).
	Ders programlarının düzenlenmesi	
	Oturma düzeninin belirlenmesi	
	Hibrit eğitime geçilmesi	
	Ders süresinin aşamalı artırılması	

Çizelge 4'te görüldüğü gibi öğretmen adaylarının, uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri, *akademik ve teknik* öneriler olmak üzere iki tema altında incelenmiştir. Bu temalar altındaki en yoğun kodlar *akademikte telafi eğitimi, teknikte ise sınıf mevcutlarının azaltılmasıdır*. Öğretmen adaylarına yöneltilen "Tekrar uzaktan eğitime geçilmesi durumunda sürecin kalitesini arttırmaya yönelik önerileriniz nelerdir?" sorusundan alınan yanıtlar kapsamında

oluşturulan temalar, kodlar ve örnek cümleler Çizelge 5'te verilmiştir.

Çizelge 7'de görüldüğü gibi öğretmen adaylarının, gelecekteki olası bir uzaktan eğitimden sonra geçilen yüz yüze eğitim sürecinin kalitesini arttırmaya yönelik önerileri *akademik, teknik ve psiko-sosyal* öneriler olmak üzere üç tema altında incelenmiştir. Bu temalar altındaki en yoğun kodlar *akademikte öğrencileri aktif kılamak yöntem ve teknikler, teknikte ders süresinin uygunluğu, psiko-sosyalde ise sosyal destek*dir.

Çizelge 5. Gelecekteki olası bir uzaktan eğitimin kalitesini arttırmaya yönelik öneriler

Temalar	Kodlar	Örnek Cümleler
Akademik Öneriler	Online eğitime uygun öğretim yöntem ve teknikler	Dersleri sürekli hocaların anlatması engellenmeli. Öğrencinin eğitim sürecine katılacağı yöntem ve teknikler kullanılmalı (TÖ4).
	Etkili ödevlendirme, ölçme ve değerlendirme	
	Uygulamalı derslerin yüz yüze olması	
	Online eğitime uygun materyaller	
	Akademisyenlerin farkındalığının artırılması	Herkes kaldığı şehre en yakın üniversitede uygulamalı dersleri alabilir (SÖ12).
	Online seminer ve konferanslar	
Teknik Öneriler	Daha kullanışlı program/uygulama	Üniversitenin kullandığı uygulama daha kullanışlı ve kullanımı kolay bir uygulama olabilir (MÖ2).
	Güçlü internet alt yapısı	İnternet alt yapısı güçlendirilebilir (FBÖ2).
	Ders programlarının işlevsel olması	
	Kamera ve ses açma zorunluluğu	
	Akademisyenlerin teknik becerilere sahip olması	
Toplumsal öneriler	Fırsat eşitliği	Fırsat eşitsizliği ortadan kaldırılmalı, herkesin internete ve teknolojik araçlara erişimi kolaylaştırılmalı (TÖ9).
	Ailelerin ve toplumun farkındalığının artırılması	
	Yurtların öğrencileri kullanımına açılması	

Çizelge 6. Gelecekte yüz yüze eğitim sürecinin kalitesini arttırmaya yönelik öneriler

Temalar	Kodlar	Örnek Cümleler
Akademik Öneriler	Öğrenciyi aktif kılacak yöntem ve teknikler	
	Uygulamaya ağırlık verilmesi	Öğrencilerin daha çok konuşma fırsatı verilebilir, uzaktan eğitimde susmaya alışan öğrenciler canlandırılabilir (SÖ9). Derslerin teoriden kurtulup yoğun uygulama içeriğine sahip olması sağlanabilir (MÖ11).
	Ek ders imkânı	
	ÖMB derslerinde artış	
	Materyallerin çeşitlendirilmesi	
	Sadeleştirilmiş müfredat	
	Öğrencilerin istediği seçmeli dersi seçebilmesi	
Teknik Öneriler	Ders sürelerinin uygunluğu	Blok ders yapılmayabilir, dersler parça parça yapılabilir (MÖ2). Hocalara uygulamayı açma ve kullanma konusunda eğitim verilebilir (FBÖ3).
	Sınıf mevcudunun sınırlandırılması	
	Hibrit sisteme geçilmesi	
	Elverişli sınıf ortamları	
	Akademisyenlere teknik eğitim verilmesi	
Psiko-sosyal öneriler	Psikolojik destek	Öğrencilerin psikolojisini güçlendirici etkinlikler yapılabilir (MÖ12).
	Sosyal destek	
	Öğrenci motivasyonu	

Tartışma

Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim sürecinde yaşadığı sorunlar, akademik, kişisel ve teknik temaları altında incelenmiştir. Akademik teması altında en çok yaşanan sorun, ödev yükünün fazla olmasıdır. Ödev, okul dışı zamanda öğrencilerin sınıf ortamında öğrendiklerini pekiştirmesi ve güçlendirmesi hedefiyle gerçekleştiren ekstra faaliyetlerdir (Turanlı, 2007). Kimi araştırmacılar (Baumgartner, Bryan, Donahue ve Nelson, 1993; Luke, 2013, s. 37) ödevin öğrenme sürecinde etkili bir yöntem olduğunu savunurken kimisi (Barnes, 2001; Kralovac ve Buell, 2001) farklı boyutlarda olumsuz etkisinin olduğunu ileri sürmüşlerdir. Özellikle akademisyenler açısından ödevlerin değerlendirilme sürecinin çok yorucu olması nedeniyle (Arslan ve Özdamar, 2020), akademisyenler uzaktan eğitim sürecinde öğrencilere, ödevlerine ilişkin gerekli dönütleri verememektedir (Ataizi ve Sever, 2017). Çünkü akademisyenler ödevlerin içeriğiyle ilgilenmekten çok ödevin yapılıp yapılmadığıyla ilgilenmekte ve bu durum öğrencileri ödev yapmamaya itmektedir (Ersoy ve Özden, 2011). Dikmen ve Bahadır (2021) tarafından yapılan araştırmada üniversite öğrencilerinin büyük bir

çoğunluğu verilen ödevlerin kalitesini düşük bulmakta ve eğitici rolünün olmadığını düşünmektedir. Bu nedenle pandemi sürecinde yapılan uzaktan eğitimde ödevlerin yoğun bir biçimde verilmesi, öğrenci öğrenmelerine istenilen düzeyde katkı sağlamamış, öğrencilerin öğrenme süreçlerine ekstra yük getirmiştir. Kişisel teması en çok yaşanan sorun elverişsiz ev ortamıdır. Öğretmen adayları ev ortamlarının uzaktan eğitime uygun olmadığını, evin günlük rutini içinde akademik faaliyetlerini sürdürmekte zorlandıklarını ve ailelerinin bu yönde farkındalıklarının düşük olduğunu belirtmişlerdir. Ailenin birçok özelliği öğrencilerin akademik başarısıyla ilişkilidir. Örneğin, ailenin sosyoekonomik, kültürel ve sosyal düzeyinin (OECD, 2019) öğrencilerin akademik başarısını açıklayıcı bir rolü vardır. Ayrıca yapılan bir meta analizde (Sarier, 2016) ailenin tutum ve davranışlarının, sosyo-ekonomik düzeyinin, annenin ve babanın eğitim düzeylerinin öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisi ortaya koyulmuştur. Ailenin öğrencilerin akademik başarısına yönelik farkındalığının düşük olması, öğrencilerin başarısına olumsuz yansıtılabilir. Covid-19 sürecini ailelerinin yanında geçirmek zorunda kalan öğretmen adaylarının ailelerinin farkındalığının düşük

olmasından dolayı, uzaktan eğitimde zorluk yaşaması, yapılan diğer araştırma sonuçlarını ve ailenin eğitim sürecindeki önemli rolünü doğrular niteliktedir. Teknik teması altında en çok yaşanan ise zayıf internet alt yapısıdır. Salgın döneminde internet kullanan bireylerin sayısı 75,3'den %79'a; evde internet erişim imkânı ise %88,3'den %90,7'ye çıkmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, [TUIK], 2020). Ayrıca internet kullanım oranında 2019 yılına göre %58'lik bir artış gerçekleşmiştir (Bilgi teknolojileri ve İletişim Kurumu [BTK], 2020). Evlerde internete erişiminin ve kullanım oranının artması nedeniyle, internete bağlanma sorunu yoğun olarak yaşanmış ve bu durum öğrenen adaylarının uzaktan eğitimde derslere katılımını güçleştiren bir faktör olmuştur. Keskin ve Özer Kaya (2020) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin uzak eğitim sürecinde teknik problemler yaşadığı doğrulanmakta ve bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde karşılaştıkları sorunlara getirdikleri çözüm önerileri teknik, akademik ve psikolojik temaları altında incelenmiştir. Teknik sorunlarda en çok tanımlanan zayıf internet alt yapısı doğrultusunda teknik olarak en fazla getirilen çözüm önerisi, internet alt yapısının güçlendirilmesidir. Altınpulluk'un (2021) yaptığı çalışmada da akademisyenler, en çok zayıf internet alt yapısından dolayı sorun yaşadığını belirtmiş ve bu soruna yönelik en çok internet alt yapısının geliştirilmesini önermişlerdir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2019-2023 Stratejik Planı'nda yer alan "Yüksek Kapasiteli Sabit, Mobil ve Kablosuz Genişbant Şebekelerin ve Hizmetlerin Yaygınlaştırılması ile Fiber Altyapının Geliştirilmesi" hedefi de bu yönde çalışmaların olacağını gösterir niteliktedir. Bu hedefi gerçekleştirmek için mevcut alt yapının fibere dönüştürülmesi; internet hizmetlerinin kalitenin artırılması gibi çalışmalar gerçekleştirilerek internet alt yapısının güçlendirilmesi sağlanacaktır (BTK, 2019). Akademik teması altında en çok getirilen öneri, ders yöntem ve tekniklerinin öğrenci merkezli hale getirilmesidir. Uzaktan eğitimde öğrencilerin aktif bir şekilde yer alması oldukça önemlidir. Zorluoğlu, Devicioğlu ve Sayın (2021) tarafından yapılan çalışmada uzaktan eğitim sürecinde araştırmaya katılan akademisyenlerin %30'unun sözel anlatımı, %26'sının slaytları, %26'sının soru-cevap yöntemini, %9'unun soru çözümü yöntemini kullandığı tespit edilmiştir. Bu araştırma verileri de uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin pasif olduğunu kanıtlar niteliktedir. Koç (2021) tarafında son bir yılda uzaktan eğitime ilişkin çalışmaların değerlendirildiği araştırmada, uzaktan eğitimde sınıf içi etkileşimin yetersiz olduğu ve öğrencilerin aktif olarak derse katılmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin pasif bir rol oynamasının önüne geçmek içinse akademisyenlerin beyin fırtınası, problem çözme, kavram haritası, örnek olay, kartopu, konuşma halkası, zihin haritaları gibi teknikleri uzaktan eğitim sürecine uyarlaması gerekmektedir. Bu teknikler hem kolayca uzaktan eğitime entegre edilebilir hem de öğrencilerin daha aktif bir rol üstlenmesinin sağlayabilir (Erdem ve

Koç, 2019). Psikolojik teması altında en çok getirilen öneri, psikolojik destek sağlanmasıdır. Uzaktan eğitim devam ederken öğretmen adayları, psikolojik destek sağlanmasını önemli bulmaktadır. Pandemi sürecinde ve sonrasında, önceden herhangi bir zihinsel sağlık sorunları olmayan ya da bazen travma sonrası stres bozukluğu yaşayan kişilerin kaygı ve depresif belirtilerinde önemli bir artış beklenmektedir (Duan ve Zhu, 2020, Dubey ve diğerleri, 2020). Bu nedenle COVID-19'dan etkilenen topluluklar için hedefli psikolojik müdahalelerin sağlanması, psikolojik hasta olma riski yüksek olan kişilere özel destek verilmesi, zihinsel bozuklukların farkındalığının ve teşhisinin artırılması (özellikle birinci basamak ve acil servislerde), psikolojik müdahalelere erişimin iyileştirilmesi, bu süreçte özellikle çevrimiçi ve akıllı telefon teknolojileri aracılığıyla hizmet sunma oranının artırılması önerilmektedir (Cullen, Gulati ve Kelly, 2020). Bu durum gelecekteki psikiyatrik hastalıkları azaltmaya veya önlemeye yardımcı olabilir.

Öğretmen adaylarının, uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar, kişisel, akademik ve teknik sorunlar olmak üzere üç tema altında incelenmiştir. Kişisel teması altında en çok yaşanan sorun, yabancılaşmadır. Öğretmen adaylarının yüz yüze eğitimde en yoğun yabancılaşma sorunu yaşamışlardır. Yabancılaşmanın, kişilerin diğer kişilerden ve içinde buldukları ortamdaki belli bir süre uzaklaşması olarak tanımlandığı düşünüldüğünde (Marshall, 1999, s. 798), Covid-19 süreci sonrası öğretmen adaylarının bu yabancılaşmayı yaşamaları oldukça olağan bir durumdur. Yabancılaşmanın kaygı veren durumlarda ortaya çıkması, kişiyi ümitsizliğe sürüklemesi ve kişinin çevresiyle bağını zayıflatması, öğretmen adaylarının yüz yüze eğitim sürecinde yabancılaşma yaşama nedenlerini net bir biçimde ortaya koymaktadır. Ayrıca yapılan bir araştırmada (Şimşek ve Ataş Akdemir, 2015) öğretim elemanlarıyla ve arkadaşlarıyla ilişkileri zayıf düzeyde olan ve sosyal etkinliklere katılmayan üniversite öğrencilerinin daha yoğun yabancılaşma yaşadığı saptanmıştır. Bu araştırma sonucu da bu çalışmanın sonucunu doğrulamaktadır. Akademik teması altında en çok yaşanan sorun, odaklanma sorunudur. Öğretmen adayları akademik olarak yüz yüze eğitimde odaklanma sorunu yaşamaktadır. Odaklanma, dikkatle ilgili bir durumdur ve dikkat insan zihninin bir olaya, bir nesneye veya bir kişiye yoğunlaşması ve ona odaklanmasıdır (Ellis ve Hunt, 1993, s. 93). Öğrenmenin gerçekleşmesinde dikkat çok önemlidir. Dikkatinin uzun bir süre toplayabilen yani odaklanabilen bir öğrencinin öğrenme düzeyiyle, odaklanmayan bir öğrencinin öğrenme düzeyleri birbirlerinden oldukça farklıdır (Armbruster ve Anderson, 1988). Yapılan bir araştırma (Yavuz, 2014) dikkat düzeyinin öğrenme çıktılarıyla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Öğretmen adaylarının odaklanma zorluğu çekmesi, yüz yüze eğitimde akademik sorunlar yaşamalarına neden olmuştur. Teknik teması altında en çok yaşanan sorun, ders programlarının elverişsiz olmasıdır. Covid-19 pandemi süreci sonrası, yüz

yüze ders programlarının öğretmen adaylarının oryantasyon süreci düşünülmeden yapılması, öğretmen adaylarının fakülte ortamında bekleme sürelerinin uzamasına neden olmuştur.

Öğretmen adaylarının uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri, akademik ve teknik öneriler olmak üzere iki tema altında açıklanmıştır. Akademik teması altında en çok getirilen öneri, telafi eğitimidir. Telafi eğitimi, öğrenme kayıpları oranının yüksek olduğu durumlarda öğrencilerle yapılan ek eğitim faaliyetleridir. En iyi eğitim-öğretim ortamı süreklilik oluşturulduğu zaman gerçekleşir ve eğitim-öğretim faaliyetlerine ara verilmesi süreklilik ritminin bozulmasına ve öğrencilerin belli becerilerden uzaklaşması neden olur (Cooper, Charlton, Valentine ve Muhlenbruck, 2000). Yapılan araştırmalar (Alexander, Entwisle ve Olson, 2007; Borman, Benson ve Overman, 2005; Burç ve Akkuyu, 2020) eğitim-öğretimde planlı yapılan yaz tatillerinin ve ara tatillerin bile öğrenme kaybı yaşanmasına neden olduğunu ortaya koymaktadır. Covid-19 pandemisi gibi öngörülemez uzun bir zaman diliminde öğrencilerin yüz yüze eğitimden uzak kalması, kapsamlı ve programlı bir telafi eğitimini zorunlu kılmaktadır. Çünkü telafi eğitimi verilmezse, öğrenme sürekliliği gerçekleşmez, öğrenme yoksunluğu artar, öğrencilerin iyi oluş hali sağlanamaz ve ekonomik kayıplar yaşanır (TEDMEM, 2021). Teknik teması altında en çok getirilen öneri ise sınıf mevcutlarının azaltılmasıdır. Pandeminin ardından eğitimin yüz yüze gerçekleşmesinde en önemli sorunlardan bir tanesi kalabalık sınıflardır. UNICEF'in okullardaki tüm bireyler arasında en az 1 metre olması, derslere başlama ve bitirme saatlerinin kademelendirilmesi ve okula dönüşümlü gelmesi gerektiğine yönelik önerileri (United Nations Children's Fund [UNICEF], 2020) yüz yüze eğitimde kalabalık sınıflarda oluşması muhtemel sıkıntılara yönelik alınacak önemli bir tedbirdir. Ancak 80-90 kişilik sınıflarda pandemi bitmeden yüz yüze eğitimin gerçekleşmesi öğrencilerin sorun yaşamasına neden olmuştur. Öğretmen adaylarına göre bu süreçte atılacak en önemli adım, sınıfların ikiye bölünmesidir.

Öğretmen adaylarının, gelecekteki olası bir uzaktan eğitimin kalitesini arttırmaya yönelik önerileri, akademik, teknik ve toplumsal öneriler olmak üzere üç tema altında açıklanmıştır. Akademik teması altında en çok getirilen öneri, online eğitime uygun öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılmasıdır. Uzaktan eğitimde anlatım yönteminin yoğun bir şekilde kullanılması, uzaktan eğitimin etkililik düzeyi azaltmaktadır. Bu nedenle uzaktan eğitimde kullanılacak yöntem ve teknikler, tüm katılımcılar arasında etkileşimi artırıcı, öğrencilerin bireysel özelliklerine uyarlanabilir, modern bilgi ve telekomünikasyon teknolojilerinin kullanılmasını sağlayan, eğitim amaçlı metinleri, ses ve video kayıtlarını, televizyon ve bilgisayar programlarını iletme olanağı sunan özellikler içermelidir (Yu ve Mukhamadieva, 2020). Uzaktan eğitimde kullanılacak bu özellikteki yöntem ve teknikler, 5. Nesil Modeller kapsamında yer almalıdır.

Bu 5. Nesil modellerden bazıları akıllı esnek öğrenme modeli, çevrimiçi etkileşimli multimedya (IMM), www kaynaklarına internet tabanlı erişim, otomatik yanıt sistemlerini kullanan bilgisayar aracılı iletişim, kurumsal süreçlere ve kaynaklara kampüs portalı erişimi şeklinde sıralanmaktadır (Zatonatska, Wołowiec ve Anisimova, 2020). Teknik teması altında en çok getirilen öneri, daha etkili program/uygulamaların kullanılmasıdır. Özellikle sağlık sektöründe kullanılan program ve uygulamalar sayesinde, 2019 yılında Hindistan'da bir cerrah, 20 mil uzakta ameliyat masasında yatan bir hastaya ilk uzaktan kalp ameliyatını başarıyla gerçekleştirmiştir. Ameliyat sırasında, Corindus adlı bir şirket tarafından geliştirilen CorPath GRX robotu, kalpteki kan damarlarını açmak için kalbe stent adı verilen küçük bir alet yerleştirmiştir (Leman, 2019). Online teknoloji ve uygulamalarda gerçekleşen bu yoğun gelişmelerin, gelecekte eğitim sektöründeki program ve uygulamalara aktarılması, hem akademik önerilerde yer alan öğrencilerin daha aktif öğrenme sürecinin desteklenme ve uygulamalı derslerin bile online olarak verilebilmesini sağlaması açısından hem de öğrencilerin 21. Yüzyıl becerilerini etkili bir biçimde edinmesi açısından önemli görülmektedir. Bugün, uzaktan eğitimde üniversiteler, ALMS, Moodle, Adobe Connect, Adobe Presenter, Blackboard başta olmak üzere birçok programı kullanmaktadır (Kaçan ve Gelen, 2020). Bu programlar kapsamında üniversiteler kendi uygulamalarını geliştirerek uzak eğitim sürecini gerçekleştirmiştir. Uygulamalarda aynı anda öğrencilerin görüntüsünün açılmaması ya da öğrencilere ses açma kapama konusunda çoklu izin verilememesi gibi durumlar öğrencilerin derse aktif olarak katılma sürecini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle üniversiteler, gelecekte muhtemel bir online eğitim sürecine geçilmesi durumunda, 21. Yüzyıl becerilerini öğrencilere kazandırma hedefiyle öğrencileri farklı boyutlarda destekleyecek uygun programlar geliştirmesi ve öğrencilerin öğrenme sürecinin interaktif hale gelmesini sağlaması bir zorunluluk olarak görünmektedir. Toplumsal teması altında en çok getirilen öneri, fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Covid-19 pandemisi sürecinde en çok tartışılan konulardan biri fırsat eşitliğidir. Pandemi öncesi zaten var olan eğitimde fırsat eşitsizliğine yönelik tartışmalar, pandemiyle birlikte daha da yoğunlaşmış ve bu eşitsizlik dijital uçurum terimi altında tartışılmaya başlanmıştır. Dijital uçurum, sadece eğitim teknolojilerine sahip olma ya da olmama bağlamında değil aynı zamanda bu teknolojileri etkili kullanıp kullanmama bağlamında da bir değerlendirmeyi kapsamaktadır (Correia, 2020). Yapılan araştırmalar (Lawton, 2020, s. 225; Sezgin ve Fırat, 2020) dünyada ve Türkiye'de pandeminin fırsat eşitsizliğini ve dijital uçurum düzeyini arttırdığını ortaya koymaktadır. UNESCO (2020) verilerine göre eğitim alanınızda Covid-19 pandemi süreci etkili bir şekilde yönetilememiş; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında yoğun bir fark oluşmuştur. Özellikle düşük gelir seviyesine sahip ülkelerin sadece %55'i, öğrencilerine uzaktan eğitim hizmeti imkânı sağlayabilmiştir. Bu nedenle uluslararası iş birlikleri

sayesinde ülkelerin dijital uçurum düzeyini azaltmaya ve gelecekte olası bir çevirim içi eğitime erişme oranını yükseltmeye yönelik politikalar üretmesi oldukça gerekli bir duruma dönüşmüştür.

Öğretmen adaylarının, olası bir uzaktan eğitimden sonra geçilen yüz yüze eğitim sürecinin kalitesini arttırmaya yönelik önerileri akademik, teknik ve psiko-sosyal öneriler olmak üzere üç tema altında açıklanmıştır. Akademik teması altında en çok getirilen öneri, öğrencileri aktif kılacak yöntem ve tekniklerin kullanılmasıdır. Olası bir uzaktan eğitimden sonra geçilen yüz yüze eğitimde, akademik olarak öğrencileri hareketlendirmek için öğretmen adaylarının aktif olmalarını sağlayacak yöntem ve tekniklerin kullanılması oldukça önemlidir. Yapılan bir araştırma (Bozpolat, Uğurlu, Usta ve Şimşek, 2016) üniversite öğrencilerinin öğretim sürecinde yoğunlukla anlatım ve soru-cevap yönteminin kullanıldığını; bir diğer araştırma (İhtiyaroğlu, 2018) ise öğretim elemanlarının öğrencileri aktif kılacak öğretim yöntem ve teknikleri kullanmadığını ortaya koymaktadır. Yapılan bir meta-analiz çalışması (Yeşilpınar Uyar ve Doğanay, 2018) sonuçlarına göre öğrenci merkezli yaklaşımlar öğretmen merkezli yaklaşımlara göre öğrenci başarısında daha geniş bir etkiye sahiptir yani öğrenci başarısını arttırmaktadır. Bu nedenle uzaktan eğitim ardında geçilen yüz yüze eğitimde öğrencileri aktif kılacak yöntem ve tekniklerin kullanılması ayrı bir önem taşımaktadır. 21. Yüzyılda arttırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik, yapay zekâ, nesnelerin interneti, STEM/STEAM, dijital pedagoji, kodlama, dahi saati, future classroom lab gibi uygulamaların gelecekteki sınıf ortamında yoğun bir biçimde kullanılması, öğretmen adaylarının üstbilişsel farkındalık kazanmalarını ve öğrenmeyi öğrenmesini (İhtiyaroğlu, 2021); dolayısıyla bilgi toplumunda ihtiyaç duyulan insan profilinin gelişimini sağlayacaktır. Teknik teması altında en çok getirilen öneri ise ders süresinin uygunluğudur. Derslerin birleştirilerek blok şeklinde yapılması, bireylerin isteseler bile bir nesne üzerinde 40 dakikadan fazla dikkat geliştiremeyeceği ve serbestçe seçilen bir işte bile yetişkin bireylerin aralıksız dikkat süresinin 20 dakika olduğu (Dukette ve Cornish, 2009, s.72) düşüldüğünde eğitim öğretim sürecinin veriminin azalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle yüz yüze eğitimin bir ders saati süresi dikkate alınarak gerçekleştirilmesi, derslerin daha etkililik ve verimli olmasını destekleyebilir. Burada önemli olanın dersin süresinden farklı olarak yeni nesil öğretim metotları kullanarak, ders sürecinde akışın sağlanması ve öğrencilerin kısa sürelerde bile üst düzey bilişsel, duyuşsal ve psikomotor beceriler elde etmesine katkı sağlayacak öğrenme ortamlarının geliştirilmesidir. Psiko-sosyal teması altında en çok getirilen öneri ise sosyal destek sağlanmasıdır. Öğrencilere olası bir uzaktan eğitim sonrasında yüz yüze eğitime geçildiğinde sosyal destek sağlamak oldukça önemlidir. Sosyal destek, kişinin hayatında bulunan diğer kişiler tarafından değer verilmesi, saygı duyulması, önemsenmesi ve sevilmesi deneyimini ifade eder (Gurung, 2006, s.155). Sosyal destek, bireylerin stresli

durumlarla daha iyi başa çıkmalarına yardımcı olmanın yanı sıra, bireylerin yaşadıkları stres miktarını azaltmalarına da yardımcı olabilecek bir unsurdur (Safree, Yasin ve Dzulkipli, 2011). Yapılan bir çalışmada (Nahid ve Sarkis, 1994) sosyal desteğin, yas, hastalık ve diğer büyük stres türlerinin oluşturduğu yaşam krizlerinden insanları koruduğu ve stres nedeniyle psikolojik iyilik hali üzerinde oluşan olumsuz etkiyi hafiflettiği saptanmıştır. Şu anda dünya çapında her geçen gün daha fazla üniversite öğrencisine zihinsel sorunlara yönelik teşhisler konulmakta ve birçok araştırmacı bunu nedenini akademik, finansal ve sosyal stresörlere bağlamaktadır (Chen et al., 2013; Larcombe et al., 2014). Bu nedenle, pandemi gibi bireylerin stresle yoğun bir biçimde karşı karşıya kalmasına neden olan durumların ardından öğretmen adaylarına sosyal destek sağlamaya yönelik planlı girişimlerin gerçekleşmesi, öğrencilerin psikolojik sağlıklarını düzeltmeye ve sürdürmeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle sportif faaliyetlere katılımın sosyal destek algısını güçlendirdiği düşünüldüğünde (Yaşın, Tan, Çolakoğlu ve Çolakoğlu, 2019), her öğretmen adayının ilgisine ve becerilerine göre bir sportif faaliyette yer almasını sağlayan kampüs şartlarının oluşturulması ve öğrencilere kendilerini geliştirme imkânlarının sunulması öğrencilerin psikolojik sağlıkları açısından önemli görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim sürecinde yaşadığı sorunlar, akademik, kişisel ve teknik temaları altında incelenmiştir. Bu temalar altındaki en yoğun kodlar akademikte ödev yükünün fazla olması, kişiselde elverişsiz ev ortamı, teknikte ise zayıf internet alt yapısıdır. Bu sonuçlardan yola çıkarak şunlar önerilebilir:

- Öğretim elemanları tarafından öğretmen adaylarına verilen ödevlerin eğiticilik rolünün ve kalitesinin yüksek olmasına dikkat edilmeli, nicelikten çok nitelik ön planda tutulmalı ve ödevlere yönelik dönütler verilmelidir.
 - Topluma ve ailelere uzaktan eğitim sürecine yönelik bilgilendirici videolar yayınlanmalı, mesajlar gönderilmeli ve çocuklarının akademik başarılarındaki rollerine yönelik farkındalık kazandırılmalıdır.
 - İnternet altyapısını güçlendirmeye yönelik tedbirler alınmalı ve politikalar geliştirilmelidir.
- Öğretmen adaylarının uzaktan eğitimde karşılaştığı sorunlara getirdikleri çözüm önerileri teknik, akademik ve psikolojik temaları altında incelenmiştir. Bu temalar altındaki en yoğun kodlar teknikte internet altyapısı güçlendirilmesi, akademikte ders yöntem ve tekniklerinin öğrenci merkezli hale getirilmesi, psikolojikte ise psikolojik destek sağlanmasıdır. Bu sonuçlardan yola çıkarak şunlar önerilebilir:
- Uzaktan eğitim sürecinde öğretmen adaylarının daha aktif olmasını sağlamak için akademisyenlerin beyin fırtınası, problem çözme, kavram haritası, örnek olay, kartopu, konuşma halkası, zihin haritaları gibi teknikleri uzaktan eğitim sürecine uyarlamalıdır.

- Öğretmen adaylarına psikolojik destek sağlamaya yönelik psikolojik müdahalelere erişim iyileştirilmeli ve özellikle çevrimiçi ve akıllı telefon teknolojileri aracılığıyla psikolojik destek hizmetinin sunumu yaygınlaştırılmalıdır. Öğretmen adaylarının, uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar, kişisel, akademik ve teknik sorunlar olmak üzere üç tema altında incelenmiştir. Bu temalar altındaki en yoğun kodlar kişiselde yabancılaşma, akademikte odaklanma sorunu, teknikte ise ders programlarının elverişsiz olmasıdır. Bu sonuçlardan yola çıkarak şunlar önerilebilir:

- Öğretmen adaylarının öğretim elemanlarıyla ve arkadaşlarıyla iletişimini güçlendirici ders dışı sosyal faaliyetlere yönelik planlı ve programlı girişimler gerçekleştirilmelidir.

- Ders süreleri ve içerikler öğrencilerin dikkat süresi göz önüne alınarak planlanmalıdır.

- Yüz yüze ders programları pandemi koşulları göz önüne alınarak ve öğrencilerin oryantasyonunu destekler bir biçimde hazırlanmalıdır.

Öğretmen adaylarının, uzaktan eğitimden sonra gerçekleşen yüz yüze eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri, akademik ve teknik öneriler olmak üzere iki tema altında incelenmiştir. Bu temalar altındaki en yoğun kodlar akademikte telafi eğitimi, teknikte ise sınıf mevcutlarının azaltılmasıdır. Bu sonuçlardan yola çıkarak şunlar önerilebilir:

- Kapsamlı ve programlı bir telafi eğitimi yönelik gerekli yönetmelikler hazırlanmalı ve öğrenme kayıplarının telafi edilmesine yönelik önlemler alınmalıdır.

- Kalabalık sınıflar ikiye bölünerek pandemi koşullarına uygun hale getirilmelidir.

Öğretmen adaylarının, gelecekteki olası bir uzaktan eğitimin kalitesini arttırmaya yönelik önerileri, akademik, teknik ve toplumsal öneriler olmak üzere üç tema altında incelenmiştir. Bu temalar altındaki en yoğun kodlar akademikte online eğitime uygun öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması, teknikte daha kullanışlı program/uygulama, toplumsalda ise fırsat eşitliğidir. Bu sonuçlardan yola çıkarak şunlar önerilebilir:

- Uzaktan eğitimde interaktifliği arttırmak için öğretim elemanları tarafından Web 2.0 kapsamında Second-generation Web, "Read/Write" Web, Three Cs gibi uygulamaların kullanımı desteklenmelidir.

- Üniversiteler öğrencilerin öğrenme sürecinin interaktif hale gelmesini destekleyecek bir uygulama programı geliştirmelidir.

- Fırsat eşitsizliğini ve dijital uçurum düzeyini azaltmaya yönelik politikalar üretilmeli, sivil toplum örgütleriyle iş birliği güçlendirilmeli ve toplumda farkındalık oluşturacak kamu spotları yayımlanmalıdır.

Öğretmen adaylarının, gelecekteki olası bir uzaktan eğitimden sonra geçilen yüz yüze eğitim sürecinin kalitesini arttırmaya yönelik önerileri akademik, teknik ve psiko-sosyal öneriler olmak üzere üç tema altında incelenmiştir. Bu temalar altındaki en yoğun kodlar akademikte öğrencileri aktif kılacak yöntem ve teknikler,

teknikte ders süresinin uygunluğu, psiko-sosyalde ise sosyal destektir. Bu sonuçlardan yola çıkarak şunlar önerilebilir:

- Sınıf ortamında öğrencileri aktif kılacak arttırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik, yapay zekâ, nesnelerin interneti, STEM/STEAM, dijital pedagoji, kodlama, dahi saati, future classroom lab gibi uygulamaların kullanılmasını sağlamak için öğretim elemanlarına yönelik farkındalık programları hazırlanmalıdır.

- Bireylerin dikkat süresi göz önüne alındığında derslerin blok olarak işlenmesi verimliliği düşürdüğünden dersler, ders ve teneffüs sürelerine uygun bir şekilde planlanmalı, sürenin değil içeriğin önemli olduğuna ilişkin farkındalıklar geliştirilmelidir.

- Öğretmen adaylarının öğretim elemanlarından sosyal destek alabilmesine yönelik yakın ilişkilerin kurulması amacıyla ders dışı faaliyetlerle öğretmen adaylarıyla öğretim elemanlarının bir araya gelmesi sağlanmalıdır. Yapılacak ardıl çalışmalar için araştırmanın bölgesel olarak genişletilmesi ve daha kapsamlı verilere ulaşılması, araştırma kapsamına öğretim elemanlarının da dahil edilmesi böylece karşılaştırılmalı sonuçların elde edilmesi önerilebilir.

Extended Abstract

Introduction

The purpose of this research was to determine the problems faced by teacher candidates in distance education during the pandemic process and in face-to-face education after the pandemic, as well as their solutions and suggestions for the future. In order to achieve this aim, answers to the following questions were sought:

1. What are the problems that teacher candidates face during the distance education process?

2. What are the solutions for the problems faced by the teacher candidates in the distance education process?

3. What are the problems that teacher candidates encounter in the face-to-face education process after distance education?

4. What are the solutions for the problems faced by the teacher candidates in the face-to-face education process after distance education?

5. What are the suggestions of teacher candidates to increase the quality of the process in case of switching to distance education again?

6. What are the suggestions of teacher candidates to increase the quality of the face-to-face education process after a possible distance education?

Method

In this study, qualitative research method was adopted. The data collection process was carried out with 90 pre-service teachers selected by criterion sampling in the spring semester of the 2021-2022 academic year. In the research, data were collected by conducting focus group interviews through a semi-

structured interview form. Focus group interview is a qualitative technique used for data collection. The data obtained from the research were analysed through content analysis.

Results

The problems experienced by teacher candidates in the distance education process were examined under academic, personal and technical themes.

The solution suggestions brought by the teacher candidates to the problems they face in distance education were examined under the technical, academic and psychological themes.

The problems faced by teacher candidates in the face-to-face education process after distance education were examined under three themes as personal, academic and technical problems.

The solution suggestions proposed by the teacher candidates for eliminating the problems they faced in distance education were examined under the technical, academic and psychological themes.

The suggestions of teacher candidates to improve the quality of a possible future distance education were examined under three themes: academic, technical and social suggestions.

The suggestions of teacher candidates to increase the quality of the face-to-face education process after a possible distance education in the future were examined under three themes: academic, technical and psycho-social suggestions.

Discussion

The most frequently mentioned codes under the problems experienced by teacher candidates in the distance education process were the high homework load in academic theme, an unfavourable home environment in personal theme, and a weak internet infrastructure in technical theme.

The most frequently mentioned solution suggestions proposed by the teacher candidates for the problems they faced in distance education were strengthening the internet infrastructure in technical theme, making the course methods and techniques student-centred in academic theme, and providing psychological support in psychological theme.

The most frequently mentioned codes under the problems faced by teacher candidates in the face-to-face education process after distance education were alienation in personal theme, the problem of focusing in academic theme, and the inconvenience of curricula in technological theme.

The most frequently mentioned codes under the solution suggestions for the problems faced by the teacher candidates in the face-to-face education process after distance education were make-up education in academic theme and reduction of class sizes in technical theme.

The most frequently mentioned codes under the suggestions of teacher candidates to improve the quality

of a possible future distance education were the use of teaching methods and techniques suitable for online education in academic theme, more useful programs/applications in technological theme, and equality of opportunity in social theme.

The most frequently mentioned under the suggestions of teacher candidates to increase the quality of the face-to-face education process after a possible distance education in the future were methods and techniques that would make students active in academic theme, appropriateness of instructional hours in technical theme, and social support in psycho-social theme.

Pedagogical Implications

Based on the findings of the study, following pedagogical implications are suggested:

Instructors should pay attention to the high educational role and quality of the assignments they give to teacher candidates, quality rather than quantity should be prioritized, and feedback should be given for the assignments.

Informative videos about the distance education process should be published, messages should be sent to the society and families, and awareness should be raised about their role in their children's academic success.

Measures should be taken to strengthen the internet infrastructure and policies should be developed.

In order to enable pre-service teachers to be more active in the distance education process, academicians should adapt techniques such as brainstorming, problem solving, concept maps, case studies, snowballs, conversation rings, mind maps to the distance education process.

Access to psychological interventions to provide psychological support to teacher candidates should be improved and the provision of psychological support services should be expanded, especially through online and smartphone technologies.

Planned and programmed initiatives for extracurricular social activities should be carried out to strengthen the interaction between teacher candidates, their instructors and friends.

Instructional hours and course contents should be planned considering the attention span of the students.

Face-to-face lesson programs should be prepared taking into account the pandemic conditions and in a way that supports the orientation of the students.

Necessary regulations for comprehensive and scheduled remedial education should be prepared and measures should be taken to compensate for learning losses.

Crowded classes should be divided into two and made suitable for pandemic conditions.

A Digital literacy programs should be offered to instructors in order for them to use applications such as augmented reality, virtual reality, artificial intelligence, internet of things, STEM/STEAM, digital pedagogy,

coding, genius clock, future classroom lab, which will make students active in the classroom environment.

Considered the attention span of individuals, since the lessons are delivered in blocks reducing the efficiency, lessons should be planned taking into account the duration of lectures and breaks and awareness should be raised that the content is important, not the duration.

It should be ensured that teacher candidates and instructors come together with extracurricular activities in order to establish close relations and ensure that teacher candidates can receive social support from instructors.

Future studies can be conducted in different regions including teacher candidates and the academic staff as participants in order to compare the results obtained from different parties and obtain comprehensive results.

Araştırmanın Etik Taahhüt Metni

Yapılan bu çalışmada bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifatın yapılmadığı, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi ve Editörünün" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğu sorumlu yazar tarafından taahhüt edilmiştir.

Kaynakça

- Afşar, B., & Büyükdoğan, B. (2020). Covid-19 pandemisi döneminde İİBF ve SBBF öğrencilerinin uzaktan eğitim hakkındaki değerlendirmeleri. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 161-182.
- Alexander, K. L., Entwisle, D. R., & Olson, L. S. (2007). Summer learning and its implications: Insights from the beginning school study. *New Directions for Youth Development*, 114(1), 11-32. <https://doi.org/10.1002/yn.210>
- Altınpulluk, H. (2021). Türkiye'deki öğretim üyelerinin Covid-19 küresel salgın sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(1), 53-89.
- Altuntaş, E.Y., Başaran, M., Özeke, B. ve Yılmaz, H. (2020). COVID – 19 pandemisi sürecinde üniversite öğrencilerinin yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitime yönelik stratejilerine ve öğrenme deneyimlerine ilişkin algı düzeyleri. *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi*, 3(2) 8-23.
- Armbruster, B. B., & Anderson, T. H. (1988). On selecting 'considerate' content area textbooks. *Remedial and Special Education*, 9(1), 47-52. <https://doi.org/10.1177/074193258800900109>
- Arslan, A., & Özdamar, N. (2020). Yükseköğretimde programlama derslerine yönelik bir otomatik ödev notlandırma sistemi önerisi. *Ege Eğitim Teknolojileri Dergisi*, 3(2), 42-51.
- Ataizi, M., & Sever, N. S. (2017). Aldıkları eğitimle ilgili üniversite öğrencilerinin algı, görüş ve değerlendirmeleri. *Journal of Selcuk Communication*, 9(4), 129-140. <https://doi.org/10.18094/si.57885>

- Barnes, S. (2001). *Ladder to learning or stairway to stress: A study of grade homework practices* [Unpublished Master Thesis], Prince Edward University.
- Baumgartner, D., Bryan, T., Donahue, M., & Nelson, C. (1993). Thanks for asking: Parent comments about homework, tests, and grades. *Exceptionality: A Research Journal*, 4(3), 177-185. https://doi.org/10.1207/s15327035ex0403_3
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK). (2019). *2019-2023 Stratejik Planı*. <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/yayinlar-stratejik-planlar/bilgiteknojileri-ve-iletisim-kurumu-2019-2023-stratejik-planı-published-revised-at-27-05-19.pdf>
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK). (2020). *Pazar verileri*. <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/pazar-verileri/ceyrek-raporu-2020-4-ceyrek-26-03-21-kurum-disi.pdf>
- Borman, G. D., Benson, J., & Overman, L. T. (2005). Families, schools, and summer learning. *The Elementary School Journal*, 106(1), 131-150. <https://doi.org/10.1086/499195>
- Bozpolat, E., Uğurlu, C. T., Usta, H. G., & Şimşek, A. S. (2016). Öğrenci ve öğretim elemanlarının öğretim yöntem ve tekniklerine ilişkin görüşleri: Nitel bir araştırma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 83-95. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.690>
- Chen, L., Wang, L., Qiu, X.H., Yang, X.X., Qiao, Z.X., Yang, Y.J., & Liang, Y. (2013). Depression among Chinese university students: Prevalence and socio-demographic correlates. *PLoS One*, 8(3). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0058379>.
- Cooper, H., Charlton, K., Valentine, J. C., & Muhlenbruck, L. (2000). Making the most of summer school: A metaanalytic and narrative review. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 65, 119-127.
- Correia, A. P. (2020). Healing the digital divide during the Covid-19 Pandemic. *Quarterly Review of Distance Education*, 21(1), 13-21.
- Cullen, W., Gulati, G., & Kelly, B. D. (2020). Mental health in the covid-19 pandemic. *QJM: An International Journal of Medicine*, 113(5), 311-314. <https://doi.org/10.1093/qjmed/hcaa110>
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2005). Introduction: the discipline and practice of qualitative research. N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *In the sage handbook of qualitative research* (pp. 1-32). Sage Publications Ltd.
- Dikmen, M., & Bahadır, F. (2021). University students' views on the effectiveness of learning through homework. *International Online Journal of Educational Sciences*, 13(3), 689-704. <https://doi.org/10.15345/iojes.2021.03.005>
- Duan, L., & Zhu, G. (2020). Psychological interventions for people affected by the COVID-19 epidemic. *Lancet Psychiatry*, 7(4), 300-302. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30073-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30073-0)
- Dubey, S., Biswas, P., Ghosh, R., Chatterjee, S., Dubey, M. J., Chatterjee, S., & Lavie, C. J. (2020). Psychosocial impact of COVID-19. *Diabetes & Metabolic Syndrome*, 14(5), 779-788 <https://doi.org/10.1016/j.dsx.2020.05.035>
- Dukette, D., & Cornish, D. (2009). *The essential 20: Twenty components of an excellent health care team*. Rosedog Books
- Ellis, H. C., & Hunt, R. R. (1993). *Fundamentals of cognitive psychology*. Brown and Benchmark Publishers.
- Erdem, A., & Koç, E. S. (2019). Active learning methods and techniques preferred by teacher candidates. *Journal of Education and Future*, 16(1), 29-38. <https://doi.org/10.30786/jef.596000>

- Ersoy, A., & Özden, M. (2011). Öğretmen adaylarının ödevlerinde internetten intihal yapmalarında öğretim elemanının rolüne ilişkin görüşleri. *İlköğretim Online*, 10(2), 608-619.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. McGraw-Hill.
- Gurung, R.A.R (2006). *Health psychology: A cultural approach*. Thomson Wadsworth.
- Hennink, M. M. (2014). *Focus group discussions*. Oxford University Press.
- İhtiyaroğlu, N. (2018). Can I grow up as an effective teacher? A mixed method study. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 18(3), 627–660. <https://doi.org/10.12738/estp.2018.3.0192>
- İhtiyaroğlu, N. (2021). Yirmi birinci yüzyılda eğitim alanındaki yönelimler. N. Cemaloğlu & F. Şahin (Eds.). *Eğitime giriş içinde* (ss. 429-482). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kaçan, A. ve Gelen, İ. (2020). Türkiye'deki uzaktan eğitim programlarına bir bakış. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(1), 1-21.
- Karadağ, E., & Yücel, C. (2020). *Türkiye üniversite memnuniyet araştırması (TÜMA) 2020*. https://www.uniar.net/_files/ugd/779fe1_673141f15a3c480d9a3266a0c4cb1067.pdf
- Keskin, M., & Özer Kaya, D. (2020). COVID-19 sürecinde öğren-cilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirim-lerinin değerlendirilmesi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59-67.
- Koç, E. S. (2021). Nasıl bir uzaktan eğitim? 1 yılın sonunda yapılan çalışmaların değerlendirilmesi. *International Anatolia Academic Online Journal*, 7(2), 13-26.
- Kralovac, E., & Buell, J. (2001). End homework now. *Educational Leadership*, 58(7), 39-42.
- Larcombe, W., Finch, S., Sore, R., Murray, C.M., Kentish, S., Mulder, R.A.,... Williams, D. A. (2014). Prevalence and socio-demographic correlates of psychological distress among students at an Australian university. *Studies in Higher Education*, 41(6), 1074-1091. <https://doi.org/10.1080/03075079.2014.966072>
- Lawton, B. (2020). COVID-19 illustrates need to close the digital divide. S. Burris, S. de Guia, L. Gable, D.E. Levin, W.E. Parment, N.P. Terry, (Eds.) *In assessing legal responses to COVID-19*. (s. 222-227). Public Health Law Watch.
- Leman, J. (2019). *Robot helps perform first long-distance heart surgery*. <https://www.popularmechanics.com/technology/robots/a28941179/robot-performs-first-long-distance-heart-surgery/>
- Luke, M. (2013). *Grading homework and its effects on the 21st Century Learner*. University of Saint Joseph
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (O. A. Hay çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Micks, J., & McIlwaine, J. (2020). *Keeping the world's children learning through COVID-19*. <https://www.unicef.org/coronavirus/keeping-worlds-children-learningthrough-covid-19>
- Nahid, O. W. & Sarkis, E. (1994). Types of social support: relation to stress and academic achievement among prospective teachers. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 26(1), 1-20. <https://doi.org/10.1037/0008-400X.26.1.1>
- OECD. (2019). *PISA 2018 database*. <https://www.oecd.org/pisa/data/2018database>
- Özer, M., & Suna, E. (2020). COVID-19 salgını ve eğitim. M. Şeker, A. Özer ve C. Korkut (Eds.) *Küresel salgının anatomisi: İnsan ve toplumun geleceği içinde*. (ss. 171-192) Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative evaluation and research methods*. Sage.
- Safree, M. A., Yasin, M., & Dzulkifli, M. A. (2011). Differences in depression, anxiety and stress between low and high-achieving students. *Journal of Sustainability Science and Management*, 6(1), 169-178
- Sarıer, Y. (2016). Türkiye'de öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörler: Bir meta-analiz çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 609-627. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2016015868>
- Sezgin, S., & Fırat, M. (2020). Covid-19 pandemisinde uzaktan eğitime geçiş ve dijital uçurum tehlikesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 37-54.
- Şimşek, H., & Ataş Akdemir, Ö. (2015). Üniversite öğrencilerinde okula yabancılaşma. *Curr Res Educ*, 1(1), 1-12.
- Tavşancıl, E., & Aslan, E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayınları.
- TEDMEM. (2020). *COVID-19 sürecinde eğitim: Uzaktan öğrenme, sorunlar ve çözüm önerileri*. <https://tedmem.org/yayin/covid-19-surecinde-egitim-uzaktan-ogrenme-sorunlar-cozum-onerileri>
- TEDMEM. (2021). *Türkiye'nin telafi eğitimi yol haritası*. <https://tedmem.org/yayin/turkiyenin-telafi-egitimi-yol-haritasi> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020). *Hane halkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması, 2020*. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-)
- Turanlı, A. S. (2007). Gerçek bir ikilem: Ödev vermek ya da vermemek. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 136-154. <https://doi.org/10.19129/sbad.86>
- United Nations Children's Fund [UNICEF]. (2020). *COVID-19 salgını devam ederken okula dönüş nasıl olacak?* <https://www.unicef.org/turkiye/hikayeler/covid-19-salg%C4%B1n%C4%B1-devam-ederken-okula-d%C3%B6n%C3%BC%C5%9F-nas%C4%B1-olacak>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. (2020). *COVID-19 educational disruption and response*. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>.
- Yaşın, İ., Tan, M., Çolakoğlu, F. F., & Çolakoğlu, T. (2019, 13-16 Kasım). *Spor sosyal destek algısını etkiler mi?* Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Antalya.
- Yavuz, K. (2014). *Okul öncesi eğitime devam eden çocukların dikkat becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim programının etkililiğinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dumlupınar Üniversitesi.
- Yeşilpınar, M., & Doğanay, A. (2018). Öğrenci merkezli strateji, yöntem ve tekniklerin akademik başarıya etkisi: Bir meta-analiz çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 186-209. <http://dx.doi.org/10.17860/mersinefd.334542>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- YÖK. (2020a). *YÖK başkanı Saraç üniversitelerde verilecek olan uzaktan eğitime ilişkin açıklama yaptı* (18.03.2020). <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-uygulanacak-uzaktanegitime-iliskin-aciklama.aspx>
- YÖK. (2020b). *Uzaktan eğitimde kalite güvencesi ölçütleri ve değerlendirme rehberi 2020*. <https://Api.Yokak.Gov.Tr/Storage/Announcementfiles/07092020/156/Uzaktan%20Egitim%20v3.Pdf>
- YÖK. (2020c). *Yükseköğretim Kurumlarında uzaktan eğitime ilişkin usul ve esaslar* <https://www.yok.gov.tr/>

- Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Uzaktan_ogretim/yuksekogretim_kurumlarinda_uzaktan_ogretime_ilişkin_usul_ve_esaslar.pdf
- YÖK. (2021a). *Yükseköğretim Kurumları 2020 yılı uzaktan eğitimde kalite güvencesi durum raporu*. https://api.yokak.gov.tr/Storage/AnnouncementFiles/18032021/192/Uzaktan%20egitimde%20kalite%20güvencesi%20raporu_v6.pdf
- YÖK. (2021b). *Pandemi sürecinde online eğitimin verimliliğine ilişkin öğretim elemanı anket raporu*. <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/Haber%20%c4%b0%c3%a7erisindeki%20Belgeler/Dosyalar/2021/ogretim-elemanı-anket-sonuclari.pdf>
- Yu, Y. G., & Mukhamadieva, F. (2020). Methods and models of distance learning. *JournalNX- A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*. 6(6), 81-87.
- Zatonatska, T., Wołowiec, T., & Anisimova, O. (2020). Distance learning: models and prospects. *Osvitnia analytika Ukrainy Educational analytics of Ukraine*, 1(8), 88-103. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2020-1-88-103>
- Zorluoğlu, S. L., Deveciođlu, G., & Sayın, İ. (2021). Uzaktan eğitimin öğretim elemanları açısından değerlendirilmesi: Covid-19 pandemi süreci. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 1007-1025. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.913291>